

НАПРЯМ 8. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Шумицька Г. В.,

*доцент кафедри журналістики
Ужгородського національного університету*

Путрашик В. І.,

*старший викладач кафедри журналістики
Ужгородського національного університету*

МОВНЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ВИСНОВКІВ ВЕНЕЦІЙСЬКОЇ КОМІСІЇ: ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОНЛАЙНОВИЙ МЕДІАРАКУРС

На початку грудня 2017 року Європейська комісія «За демократію через право», більше відома як Венеціанська комісія, оприлюднила експертний висновок щодо мовних положень українського закону «Про освіту», що був схвалений Верховною Радою України 5 вересня 2017 року. Це документ, якого так очікували найбільш запеклі дискусанти з мовних питань у країні впродовж майже трьох місяців. Найголовніший її висновок, на наш погляд, полягає в тому, що сприяння посиленню ролі державної мови та її обов'язковість для всіх громадян є законною і навіть похвальною метою держави [8]. Серед рекомендацій поважного органу – поліпшити якість викладання державної мови (з нашої точки зору, – передусім для представників нацменшин), розпочати в рамках виконання Закону «Про освіту» новий діалог із представниками національних меншин і всіх зацікавлених сторін щодо мовного питання в освіті тощо. Виокремлюємо ті, до яких, на наш погляд, можемо долучатися конкретними заходами.

Так, у статті «Реакція медіа на статтю 7 Закону «Про освіту» як віддзеркалення мовної ситуації в Україні (на матеріалі публікацій веб-ресурсів Закарпаття)» [23], яка готувалася ще до появи рекомендацій Венеційської комісії, ми зробили висновок, що закарпатському медіапростору, попри доволі жваве висвітлення обговорюваних питань переважно на державницьких засадах, бракує насамперед оригінальних текстів аналітичних жанрів, котрі мали б формувати мовну свідомість громадян. Висловлене зауваження взяли до уваги й у своїй роботі: працюючи в Ужгородському університеті на кафедрі журналістики як науково-освітньому осередку, а в Медіацентрі УжНУ – як навчально-виробничому, маємо прямий стосунок і до виконання вказаного вище завдання, і до належної професійної підготовки тих, хто вже нині працює у ЗМІ Закарпаття, впливаючи на суспільну думку, чи працюватиме завтра.

З огляду на це й на пропозицію голови Закарпатської філії ВО «Рух захисту української мови» Ірини Гармасій опублікували інтерв'ю «У себе дома робимо, як нам добре. А думку сусіда беремо до уваги» [10]. Оскільки розмова

відбувалася вже після оприлюднення висновків Венеційської комісії, то на запитання щодо реакції на них зауважили: мають значення конкретні кроки на шляху імплементації ухвалених рішень. Зокрема, на філологічному факультеті УжНУ з нашої ініціативи з 2018–19 навчального року запроваджується програма «Українська мова і література в закладах загальної середньої освіти з викладанням мовами національних меншин. Тобто тепер з бакалаврату й магістратури випускатимемо фахівця, зорієнтованого на роботу в мультилінгвальному просторі. «Це означає, що ми й далі готуємо вчителя, як робили це звично, котрий має бездоганно знати українську мову й володіти тією мовою, що є рідною для учнів. У нашому варіанті – українська обов'язкова, угорська чи румунська – на вибір, – залежно від того, на який простір себе випускник орієнтує» [10].

Це інтерв'ю перепублікували 5 веб-ресурсів Закарпаття, причому серед перших – найпопулярніший новинний сайт регіону «Закарпаття онлайн» [21] та «Освітній портал Закарпаття» [11]. Публікація викликала резонанс – її передрукувала й газета найскладнішого в області району щодо врегулювання освітньо-мовних питань – «Вісник Березівщини» [9].

З нашої ініціативи і з нашою участю в Медіацентрі УжНУ відбулася й прес-конференція, присвячена презентації цієї та інших освітніх програм: велася жвава бесіда щодо оптимальних шляхів вирішення актуальних мовних питань у найзахіднішому українському прикордонному регіоні, яким є Закарпаття. Матеріал за результатами згаданого заходу оприлюднено на сайті Медіацентру й інших ресурсах області [див. напр. 14; 2; 3; 16], навіть більше – новинарні сегрегатори поширили його на загальноукраїнську аудиторію [4; 5] (правда, на оригінальну публікацію покликався тільки «Освітній портал Закарпаття»).

Зауважимо, що в цей же час Міністерство освіти і науки України на пропозицію нашого вишу збільшило ліцензійний обсяг на підготовку українців на сто відсотків: з 45 до 90 місць, про що теж ішлося на прес-конференції.

Крім того, УжНУ долучився до перекладу розробленого Міністерством методичного матеріалу «Новий закон «Про освіту»: що він змінює для шкіл з угорською та румунською мовами навчання» – угорською та румунською мовами. У цих матеріалах, зокрема, відзначено: «Міністерство освіти і науки спільно з Ужгородським національним університетом працює над оновленням методик викладання української мови для учнів, чия рідна мова належить до іншої мовної групи. Як наслідок, будуть змінені підручники й методичні матеріали для вчителів» [15]. Це ще одне свідчення того, що важливо не лише задекларувати певні наміри, а й робити конкретні кроки для їх реалізації.

Медійні веб-ресурси краю, варто зауважити, від часу появи висновків Венеційської комісії (від їх ухвалення на час написання цієї статті минуло 2 місяці) не вирізнялися надто великою увагою до мовнополітичних питань. Окрім зазначених вище публікацій, найбільш відвідувані новинні сайти Закарпаття обмежилися переважно кількома повідомленнями чи інтерв'ю неоригінального походження, що стосуються аналізованої теми.

Так, сайт «Закарпаття онлайн», покликаючись на прес-службу МОН, поширив замітку про позитивне для України ухвалене Венеційською комісією рішення щодо мовної статті закону «Про освіту», додавши прозорий для розуміння позиції редакції підзаголовок: «Експерти не підтримали звинувачення з

боку Угорщини» [7]. (Це ж повідомлення МОН, до речі, лягло в основу дещо ширшого матеріалу на сайті «Голос Карпат» [18].)

Крім того, ресурс перепублікував інтерв'ю з Сергієм Головатим [17], підготовлене інформаційним агентством «Главком», де наскрізною думкою є теза про доцільність виконання Україною рекомендацій Венеційської комісії, хай навіть Угорщина вважає за можливе ігнорувати висновки поважного європейського органу. З покликанням на «Європейську правду» представлено також позицію глави МЗС Угорщини Петера Сійярто [20], котрий твердить про нібито однозначність висновків Венеційської комісії, з яких, на його думку, випливає, що Україна повинна внести зміни в Закон «Про освіту». Редакція подає інформацію з натяком на маніпулятивність висловів очільника зовнішньополітичного відомства сусідньої держави.

Згадуваний вище «Голос Карпат» також оприлюднює позицію міністра Петера Сійярто, причому в трьох публікаціях: поширює тезу очільника МЗС Угорщини, мовляв, Україна замість владнання освітнього конфлікту готує нові обмеження для угорців Закарпаття [22]; про незмінність позиції Угорщини щодо блокування євроінтеграційних прагнень нашої держави та її співпраці з НАТО у зв'язку з нібито дискримінаційним освітнім законом України [19]; про стурбованість через нові ініціативи в українському парламенті, висловлені під час зустрічі з народним депутатом України, головою ГО «Товариство угорської культури Закарпаття» Василем Брензовичем у ході його візиту до Будапешта, зокрема йдеться про законопроекти, які нібито ще більше обмежують права нацменшин (підґрунтям для цих заяв є, звичайно, перипетії навколо мовної статті освітнього закону) [6].

Така пильна увага веб-ресурсу до висловів закордонного державного діяча, вважаємо, може бути потрактована неоднозначно. Її можна розцінити, як бажання показати негативну налаштованість пана Сійярто і державного апарату Угорщини загалом до внутрішньої і зовнішньої політики України. З іншого боку, тиражування інформації, зацентованої саме в такий спосіб, на багатотисячну поліетнічну аудиторію Закарпаття навряд чи сприятиме цементуванню державницького світогляду громадян, зокрема й щодо потреби зміцнення статусу української мови як державної.

Схожий напрям редакційної політики простежується й у публікаціях веб-сайту «Карпатський об'єктив», котрий серед іншого оприлюднює вислови міністра закордонних справ Румунії Теодора Мелешкану під час зустрічі в Чернівцях із українським колегою Павлом Клімкіним, суть яких зводиться до того, що новий освітній закон нашої держави негативно впливає на нацменшини в Україні [13].

У оглядовій статті «Зради і перемоги 2017: чим запам'ятається українцям цей рік» її авторка Христина Біклян називає «одним із найбільш скандальних» Закон «Про освіту» й коротко спиняється на «больових» точках мовної статті з акцентом на тому, що «представники нацменшин назвали його справжньою зрадою». Наводиться й цитата із заяви представників угорських організацій Закарпаття: «Ми вважаємо висновки Комісії такими, що заслуговують на підтримку, хоча вони забезпечують лише часткове вирішення проблем, зазначених в аналітичній частині документа. Ми зробимо все для її реалізації, хоча усві-

домлюємо, що шанси на це в теперішніх українських політичних умовах є мінімальними» [1].

Така позиція сайту «Карпатський об'єктив» пояснюється, очевидно, певною залежністю видання від осіб, орієнтованих на підтримку впливу офіційної Угорщини на мешканців Закарпаття, серед яких десятки тисяч угорців. З огляду на наявність таких сил Україна тим більше повинна дбати про захист власних інтересів у поліетнічному прикордонному краї, у мовній сфері – насамперед.

Уважаємо, що наступним кроком на порядку денному в Україні має бути ухвалення Закону про державну мову, що передбачав би, як це заведено в розвинутому суспільстві, котре претендує на статус держави, – відповідальність передусім чиновників і урядовців за нехтування державною мовою. Погоджуємося з думкою, висловленою Валентином Кожевниковим у «Суворій розмові про «язик» і мову» [12], що національна ідея є найбільш прибутковою (заберіть у японців, французів, китайців національну ідею, і вони разом з національним обличчям швидко втратять все, чим пишаються і за що їх поважають у світі), а головним атрибутом національної ідеї є національна мова – нині **вона** в Україні державна.

Список використаних джерел:

1. Біклян Х. Зради і перемоги 2017: чим запам'ятається українцям цей рік // Карпатський об'єктив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.ko.net.ua/?p=47158>.

2. В УжНУ розробили освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл з мовами навчання нацменшин // Освітній портал Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.uz.ua/v-uzhnu-rozrobily-osvitni-programy-za-yakymy-gotuvatymut-uchyteliv-dlya-shkil-iz-movamy-navchannya-natsmenshyn-video>.

3. В УжНУ розробили освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл з мовами навчання нацменшин // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goloskarpat.info/society/5a3f73421834f/?utm_content=0312.

4. В УжНУ розробили освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл із мовами навчання нацменшин // RedTram [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.redtram.com/news/politics/393865076>

5. В УжНУ розробили освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл із мовами навчання нацменшин // ЗахідМедіа [Електронний ресурс]. – <http://zaxid.media/news/4733217>

6. В Україні готуються закони, які загрожують закарпатським угорцям із подвійним громадянством, – дипломат // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goloskarpat.info/power/5a61aabe714d4/?utm_content=03141.

7. Венеційська комісія підтримала «мовну» статтю про освіту нацменшин // Закарпаття онлайн beta [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/176836-Venetsiiska-komisiia-pidtrymala-movnu-stattiu-pro-osvitu-natsmenshyn>.

8. Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа // Європейська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/>.

9. Галина Шумицька: «У себе дома робимо, як нам добре, а думку сусіда беремо до уваги» // Вісник Берегівщини. – 2017. – 23 грудня (№83). – С.5.
10. Галина Шумицька: У себе дома робимо, як нам добре. А думку сусіда беремо до уваги. Декан філологічного факультету – про втілення нових освітніх програм на факультеті, діалог у суспільстві та культуру фахових дискусій // Медіацентр УжНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/halyna-shumytska-doma-robymo-jzk-nam-dobre/2017-12-14-15994>.
11. Декан філфаку УжНУ Галина Шумицька про освітній закон: У себе дома робимо, як нам добре. А думку сусіда беремо до уваги // Освітній портал Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.uz.ua/dekan-filfaku-uzhnu-galyna-shumytska-pro-osvitnij-zakon-u-sebe-doma-robymo-yak-nam-dobre-a-dumku-susida-beremo-do-uvagy/>.
12. Кожевніков В. Суворя розмова про «язик» і мову / Валентин Кожевніков. – К.: ПП «Пандемія», 2016. – 64 с.
13. Міністр закордонних справ Румунії: «Новий освітній закон негативно впливає на нацменшини в Україні» // Карпатський об'єктив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politika.ko.net.ua/?p=5463>.
14. На філфаку УжНУ розробили освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл з мовами навчання нацменшин // Медіацентр УжНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/v-uzhnu-rozrobily-osvitni-programy-z-metoyu-pidgotovky-vchyteliv-dlya-shkil-natsionalnyh-menshyn/2017-12-23-16476>.
15. Новий закон «Про освіту»: що він змінює для шкіл з угорською та румунською мовами навчання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/BROSHURE-ZAKON_12-12-2017_UKRAINE_PRESS.pdf. – Назва з екрану.
16. Освітні програми, за якими готуватимуть учителів для шкіл з мовами навчання нацменшин, розробили в УжНУ // Карпатський об'єктив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.ko.net.ua/?p=46907>.
17. Сергій Головатий: Венеційська комісія не виявила у законі про освіту порушень, які Угорщина приписувала Україні // Закарпаття онлайн beta [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/177166-Serhii-Holovatyi-Venetsiiska-komisii-ne-vyjavyla-u-zakoni-pro-osvitu-porushen-iaki-Uhorshchyna-prypysuvala-Ukraini>.
18. У МОН розповіли про переможний для України висновок Венеціанської комісії щодо закону про освіту // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goloskarpat.info/society/5a2ab8a352ffe>.
19. Угорщина блокуватиме відносини України з НАТО через інтереси нацменшини в Закарпатті // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goloskarpat.info/boundless/5a619a3c3c80f/?utm_content=0312.
20. Угорщина після рішення Венеційської комісії оголосила три умови для підтримки України // Закарпаття онлайн beta [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/176918-Uhorshchyna-pislia-rishennia-Venetsiiskoi-komisii-oholosyla-try-umovy-dlia-pidtrymky-Ukrainy>.

21. УжНУ з 2018 року запроваджує три нові освітні програми на реалізацію нового освітнього закону // Закарпаття онлайн beta [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/177009-UzhNU-z-2018-roku-zaprovadzhuie-try-novi-osvitni-prohramy-na-realizatsiiu-novoho-osvitnoho-zakonu>.

22. Україна замість владнання освітнього конфлікту готує нові обмеження для угорців Закарпаття – Сійярто // Голос Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goloskarpat.info/boundless/5a5ced17039c6/?utm_content=031.

23. Шумицька Г. В., Путрашик В. І. Реакція медіа на статтю 7 Закону «Про освіту» як віддзеркалення сучасної мовної ситуації в Україні (на матеріалах новинних веб-ресурсів Закарпаття) // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук» (8–9 грудня 2017 р., м. Київ). – К., 2017. – У друці.